

HYOL ry:n lausunto lukion opetussuunnitelman luonnokseen (LOPS 2021)

OPH-632-2019

Historian ja yhteiskuntaopin opettajien liitto HYOL ry kiittää mahdollisuudesta lausua kommenttinsa lukion opetussuunnitelman perusteiden (LOPS) kehittämiseen. HYOL ry on jo aiemmin toimittanut opetushallituksen LOPS-työryhmälle oman ehdotuksensa lukion opetussuunnitelman perusteiksi historian ja yhteiskuntaopin osalta. Nyt esitetyn lausunnon on laatinut HYOL:n lukioryhmä. Sen pohjana on HYOL:n paikalliskerhoilta ja lukuisilta yksittäisiltä opettajilta eri yhteyksissä saatu palaute.

Yleisiä huomioita LOPS-luonnoksesta

HYOL ry näkee LOPS-luonnoksessa useita myönteisiä kehityspiirteitä. Ajankohtaisten tavoitteiden kuten Agenda 2030 vaikutus on myös aistittavissa LOPS-luonnoksessa. Koemme tärkeäksi, että monilukutaitoa ja kielitietoisuutta tuodaan esiin eri aineissa - nämä nyky-yhteiskunnassa selviämisen kannalta olennaiset taidot voisivat korostua vieläkin enemmän. Ilahduttavaa on myös LOPS-ehdotuksen opiskelijalähtöisyys: opinto-ohjaukseen ja erityisopetukseen on kiinnitetty niille kuuluvaa huomiota, mikä hyödyttää erilaisia oppijoita ja kaikkia oppiaineita.

Historian ja yhteiskuntaopin osalta olemme yleisesti ottaen tyytyväisiä siihen, että opetussuunnitelman eri osissa painotetaan monipuolista tiedon käyttöä (tiedonhaku, tiedon soveltaminen, omien näkemysten muodostaminen). On myös hyvä, että nopeasti edellisen OPS-uudistuksen jälkeen tehdyt muutokset ovat säilyneet melko maltillisina. Esimerkiksi moduulien koko on pysynyt johdonmukaisesti 2 pisteessä, mikä on tärkeää historian ja yhteiskuntaopin tyyppisille oppiaineille, joissa tarkastellaan laajoja asiakokonaisuuksia ja niiden riippuvaisuussuhteita.

Luonnos kaipaa silti vielä työstämistä. Ainekohtaisissa opetussuunnitelmissa moduulien tavoitteiden pitäisi olla selkeitä ja johdonmukaisia. Tekstissä on sisäisiä ristiriitaisuuksia ja päällekkäisyyksiä, mikä tekee LOPS:n tulkitsemisen paikoin vaikeaksi. Historian ja yhteiskuntaopin lisäksi tämä koskee muitakin aineita ja niiden välisiä päällekkäisyyksiä - joissain tapauksessa näyttää myös siltä, ettei oppiaineryhmien välillä ole käyty riittävästi keskustelua työnjaosta. Tarkempia esimerkkejä annetaan eri osioiden yksityiskohtaisissa kommentteissa.

Kommentteja LOPS-luonnoksen eri osioihin

2. Lukiokoulutuksen tehtävä ja arvoperusta

HYOL ry kiittää LOPS:n valmistelijoita punnitusta ja nasevasta lukion arvoperustaa käsittelevästä osuudesta. Lukion yleissivistävä merkitys on tuotu esiin sekä perusperiaatteena että käytännön esimerkkien tasolla. LOPS-luonnoksen mukaisesti kehittyvä lukio vaalii kansalaiseksi kasvamisen ja demokratiakasvatuksen kannalta keskeisiä arvoja, kuten avarakatseisuutta ja kestävästä elämäntapaa.

5. Arviointi

LOPS-luonnoksen arviointia koskeva yleinen osio on koettu jossain määrin epäselväksi ja se herättää monia kysymyksiä. Esimerkiksi useiden oppiaineiden moduuleista koottujen opintojaksojen määrittely, arviointi ja painotukset tulisi käsitellä tarkemmin, mielellään esimerkkien kautta. Arvioinnista pitää olla selkeä valtakunnallinen ohjeistus, jotta tulkinnat eivät jää liiaksi koulutuksenjärjestäjän vastuulle.

Myös opettajan ja rehtorin roolia opintojaksojen arvioinnista ja hyväksilukemisesta päätettäessä pitäisi tarkentaa. Tätä edellyttää nähdäksemme myös lukiolain 37§, johon opetussuunnitelmassakin viitataan: *"Kunkin opintojakson arvioinnista päättää opiskelijan opettaja tai, jos opettajia on useita, opettajat yhdessä. Oppiaineen päättöarvioinnista päättävät rehtori ja opiskelijan opettajat yhdessä."* Tästä näkökulmasta aineenopettajan rooli olisi syytä mainita myös LOPS:ssa, kun käsitellään opintojen hyväksilukemista ja mahdollisten lisänäyttöjen tarpeen arviointia.

6.13 Historia

Historian opetussuunnitelman luonnos on viemässä kehitystä oikeaan suuntaan. Luonnoksessa korostuu oman ajan ymmärtäminen ja tulevaisuuden hahmottaminen. Luonnoksessa pyritään tuomaan esiin historian ominaispiirteet. Niitä tulisi kuitenkin tuoda selkeämmin esiin moduulien kuvauksissa.

Moduulien sisältöjä on tiivistetty aiempiin kurssisisältöihin verrattuna, mikä on yleisesti ottaen hyvä asia. Toisaalta moduulien tavoitteet ovat vastaavasti laajentuneet tarpeettomasti. Tavoitteisiin sisältyy monin paikoin pitkiä luetteloja ja päällekkäisyyksiä. Opetussuunnitelman perusteiden käytäntöön soveltamisen ja opettajan työn tukemisen kannalta myös tavoitteita olisi hyvä tiivistää ja selkeyttää.

Sisältöihin ja tavoitteisiin kaivattaisiin lisättäviksi muutamia näkökulmia. Erityisesti sukupuoliroolien kehityksen näkökulma voisi näkyä vahvemmin sekä oppiainetta koskevissa yleisissä määritelmässä että eri moduulien tavoitteissa. Sukupuolinäkökulma ei voi jäädä vain yhden kurssin asiaksi. Muut lisäsehdotukset ovat yksittäisiä. Ne on mainittu myöhemmin moduulien kommentteissa.

Oppiaineen tehtävää käsittelevää osuutta pidettiin onnistuneena. Se, että lähtökohtana pidetään "historian luonnetta tieteenalana" on hyvä periaate, joka voisi näkyä selvemmin myös moduuleissa. Tässä yhteydessä voisi tuoda esiin myös historian tekstitaidot, jotka liittyvät historian kykyyn osaltaan vastata "totuuden jälkeisen ajan" haasteisiin. Esimerkiksi: *"Historialle ominainen tapa lukea ja tulkita lähteitä antaa valmiuksia arvioida tiedon luotettavuutta tämän päivän maailmassa"*.

Laaja-alainen osaaminen on historian osalta luonnoksen ongelmallisin osuus. Laaja-alaista osaamista käsittelevissä yleisissä osioissa (6.2) on tavoitteita, jotka soveltuvat historiaan, mutta niitä ei aina ole nostettu esiin oppiaineen laaja-alaisen osaamisen osiossa. Esimerkiksi LOPS-luonnoksen yleisessä osassa mainitaan monilukutaidon vahvistaminen osana monitieteistä ja luovaa osaamista. Historian osalta tämä tarkoittaa historian tekstitaitoja, joita harjoitellaan historiallisia lähteitä analysoimalla ja jotka antavat valmiuksia toimia ristiriitaisen tiedon keskellä.

Muita oppiaineeseen liittyviä ja laajaa-alaisiin tavoitteisiin sisällytettäviä näkökulmia voisivat olla

- *historiallinen empatia osana vuorovaikutus- tai hyvinvointiosaamista*
- *historian yhteiskunnallinen ja poliittinen käyttö osana yhteiskunnalliseen osaamiseen osana.*
- *kulttuuriperintöjen reflektointi osana globaali- ja kulttuuriosaamista.*

Yleisten tavoitteiden kuvauksessa on päällekkäisyyttä oppiaineen tehtävää käsittelevän osion sekä moduulien tavoitteiden kanssa. Selkeyden vuoksi kannattamme muokkaamista ja tiivistämistä, joka voidaan tehdä myös yksittäisten moduulien kohdalta. Mitä selkeämpi ja yksiselitteisempi LOPS-teksti, sen parempi!

Arviointia koskevan osuuden kirjaaminen LOPS-tekstiin hieman aiempaa laajemmin on hyvä asia. Ongelmaksi koettiin kuitenkin vaatimus arvioida opiskelijan kykyä soveltaa historian osaamista käytännössä. Käytännön soveltamisen määrittely on historian osalta niin haastavaa, että ehdotamme tekstin muotoilua niin, että sana "käytännössä" jää pois. Kannattaa myös puhua enemmän osaamisen kuin oppimisen arvioinnista.

Yksittäisiä historian moduuleja koskevat kommentit

HI1

Moduulin otsikossa mainitaan ympäristö, mutta sisällössä se nousee esiin vain kerran. Moduulin kuvauksessa ja tavoitteissa mainitaan tosin luonto ja vuorovaikutus sen kanssa. Ympäristönäkökulman voisi harkita lisättäväksi tavoitteisiin tai sisältöihin selkeästi omaksi kohdaksi, esim. *Ihmisen ja ympäristön suhde eri aikoina*.

Sisältöjen tiivistäminen on tässä moduulissa onnistunut hyvin, kuten useimmissa muissakin. Tavoitteita sen sijaan tulisi muokata selkeämmiksi ja tiiviimmiksi. Nyt osa tavoitteista ottaa suoraan kantaa sisältöihin. Tavoitteissa on mainittu tekniikan ja tieteen merkitys ihmisen elinolojen muokkaajana. Tämän voisi esimerkiksi poistaa. Teknologia on tässä tekniikka olennaisempi ja tiede kuuluu sisällöllisesti moduuliin HI4.

Pitkiä tavoitelistoja sisältäviä tavoitekohtia voisi yhdistellä, esimerkiksi luonnoksen kohdat

- ymmärtää nykypäivän taloudellisiin, yhteiskunnallisiin ja väestöllisiin ilmiöihin johtaneen kehityksen sekä osaa eritellä siihen vaikuttaneita tekijöitä
- osaa analysoida väestökehityksen, talouden, yhteiskuntarakenteiden ja luonnon välisiä riippuvuussuhteita ja haasteita
- osaa arvioida kriittisesti tekniikan, teknologian, tieteen ja muuttuvan informaation merkitystä ihmisten elinolojen muokkaajana

voisi tiivistää muotoon

- osaa analysoida väestön, talouden ja yhteiskuntarakenteiden kehitystä ja riippuvaisuutta ympäristöstä
- osaa arvioida kriittisesti teknologian ja informaation muutoksen merkitystä ihmisten elinolojen muokkaajana

HI2

Moduulia pidettiin hyvänä ja siihen on vain vähän kommentoitavaa. Tavoiteosio oli monia muita moduuleja tiiviimpi ja selkeämpi. Sisältöihin liittyy kaksi huomiota: Imperialismin käsittelyä myös kulttuurin ilmiönä pidettiin jo liian vaativana. Pakollisessa moduulissa sen käsittely politiikan ja talouden ilmiönä olisi riittävää. Viimeisessä sisältökohdassa mainittua käsitettä ”muuttuvat valtakeskukset” pidettiin epämääräisenä. Onko tavoitteena käsitellä ”muuttuvaa vallan tasapainoa”?

HI3

Kurssin näkökulma, rajaus ja sisällöt olivat tässäkin pääosin onnistuneet. Tavoitteissa sen sijaan olisi jälleen tiivistämistä.

Esimerkiksi neljä ensimmäistä tavoitekohtaa

- ymmärtää Suomen valtiollisen aseman ja yhteiskunnan muutokset osana kansainvälistä kehitystä
- tuntee suomalaisen kulttuurin ja demokraattisen yhteiskunnan muotoutumisen kehityskulkuja sekä osaa eritellä tulevaisuuden mahdollisuuksia
- ymmärtää suomalaisen yhteiskunnan keskeiset yhteiskunnalliset ja taloudelliset muutokset sekä niiden merkityksen 1860-luvulta nykypäivään
- osaa tarkastella Suomen valtiollista kehitystä suhteessa yleiseurooppalaiseen ja maailmanpoliittiseen taustaan

voisi hyvin tiivistää kahteen:

- ymmärtää Suomen valtiollisen kehityksen, kansainvälisen aseman ja yhteiskunnan muutokset osana eurooppalaista ja kansainvälistä kehitystä
- tuntee suomalaisen kulttuurin, yhteiskunnan ja talouden keskeiset muutokset sekä ymmärtää niiden merkityksen 1860-luvulta nykypäivään

Sisällöissä puhutaan nyt kansallisen identiteetin rakentumisesta. Historiatieteen näkökulmasta muotoilu "kansallisen identiteetin rakentaminen" olisi parempi.

HI4

Tämänkin moduulin tavoitteita tulisi tiivistää. Erityisesti kannattaa pohtia, onko talouden kehitystä tarpeen mainita tämän moduulin tavoitteissa. Se on kuitenkin keskeinen monen muun moduulin sisällöissä ja tavoitteissa.

Sisällöt ovat onnistuneita, joskin käsite "porvariston vuosisata" nousee esiin muuhun sisältöön nähden eriparisena muotoiluna.

HI5

Moduuli on ainoa, jonka näkökulmaa voidaan pitää ongelmallisena ja osin ristiriitaisena. Sisältöjen näkökulma on hallinnollinen ja poliittinen, eikä se vastaa kaikilta osin tavoitteita, joissa korostetaan kulttuurin ja identiteetin merkitystä. Käsite "Suomi" pitäisi tässä moduulissa korvata käsitteellä "nykyisen Suomen alue".

Sisältöjen osalta HYOL ry toivoo otettavan huomioon seuraavia näkökulmia:

- Ilmaisu "Ennen ristiretkiä" on vanhahtava. Ennemmin on syytä puhua ajasta ennen historiallisen ajan alkua tms.
- Ihmisten elämäntapaa pitäisi käsitellä johdonmukaisesti kaikkina aikakausina, nyt se mainitaan vain keskiajan yhteydessä.
- Saamelaiset ja muut vähemmistökansat olisi syytä nostaa näkyvämpään asemaan

HI6

Kurssin tavoitteiden näkökulma hyvä, mutta tavoitteita on jälleen runsaasti. Muotoilultaan varsinkin kolmas tavoite "*osaa eritellä kulttuurien välisen vuorovaikutuksen edellytyksiä ja vaikutuksia sekä historiallisessa että nykypäivän kontekstissa*" on vaikeaselkoinen, vaikka itse tavoite onkin perusteltu.

Sisällöllisesti toivomme, että Pohjois-Amerikkaa ja Australiaa voisi käsitellä muutenkin kuin alkuperäiskansojen näkökulmasta. Niiden kohdalla esitämme puhuttavan alkuperäiskulttuurien sijaan kulttuureista. Toisaalta alkuperäiskansojen käsittelylle pitää myös olla mahdollisuus, joten ehdotamme lisäykseksi sisältöihin yhtä kohtaa: Alkuperäiskansat ja -kulttuurit.

6.14 Yhteiskuntaoppi

Yhteiskuntaopin moduulien jäsentely ei tuo suuria muutoksia aiempaan kurssijakoon. Kuten historiassakin, moduulien sisältöjä on onnistuneesti tiivistetty, mutta moduulien tavoitteita kuvaavat luettelot ovat tarpeettoman pitkiä ja monet alakohdat keskenään päällekkäisiä. Osa moduulien tavoitteista (erityisesti YH1 ja YH3) määrittelee ja linjaa voimakkaasti myös sisältöjä. LOPS:n käytettävyyden kannalta ja opettajien näkökulmasta moduulien tavoitteita olisi tarpeen selkeyttää ja tiivistää.

Oppiaineen tehtävissä korostetaan keskeisiä asioista, mutta osio vaatii kielellistä hiomista. Mukana on pitkiä luetteloita niin arvoihin kuin oppiaineen näkökulmiinkin. Niitä olisi syytä avata ja karsia toistoa esimerkiksi aktiivi-sen kansalaisuuden osalta.

Laaja-alaisen osaamiseen kuvaukseen pätee sama palaute kuin historian osalta: LOPS-luonnoksen yleisessä osassa kuvattuihin laaja-alaisen osaamisen tavoitteisiin liittyy asioita, jotka voisi vielä lisätä yhteiskuntaopin laaja-alaisiin tavoitteisiin:

- Vuorovaikutusosaamisen kohdalla yhteiskuntaoppi valmentaa opiskelijaa argumentointitaidoissa.

- Monitieteisen ja luovan osaamisen kohdalla mainitaan jo monilukutaito, mikä on hyvä. Sitä voisi täsmentää korostamalla, että yhteiskuntaoppi vahvistaa opiskelijoiden yhteiskunnallista ja kriittistä lukutaitoa.
- Se, että opiskelijoita harjaannutetaan toimimaan ristiriitaisen informaation ja informaatiovaikuttamisen maailmassa on osa sekä yhteiskunnallista osaamista että vuorovaikutusosaamista.

Arvioinnin kohdalla kannattaa puhua enemmän osaamisen kuin oppimisen arvioinnista.

Yksittäisiä yhteiskuntaopin moduuleja koskevat kommentit

YH1

Moduulissa näkyy tavoitteiden ja sisältöjen epäsuhta. Tavoitekohtia on kahdeksan ja osa niistä on hyvin laajoja ja moniulotteisia. Monet tavoitteista ovat linjaavat aivan selkeästi sisältöjä.

Esimerkiksi neljäs tavoite: *”tuntee hyvinvointivaltion ja oikeusvaltion perusteet ja pystyy vertailemaan erilaisia hyvinvointimalleja Pohjoismaissa, Euroopassa ja muualla maailmassa”* vastaa hyvin läheisesti sisältökohtaa *”pohjoismaisen hyvinvointivaltion tehtävät, edut ja haasteet”*. Tässä yhteydessä asian voisi jättää pois tavoitteista tai yhdistää lyhennettynä toisiin tavoitteisiin.

Samoin tavoite kansalaisvaikuttamisen edistämisestä, joka on itsessään erittäin tärkeä osa kurssia, tulee esiin kahdessa eri tavoitekohdassa ja niiden lisäksi sisällöissä.

YH2

Moduulin tavoitteet ovat onnistuneemmat kuin YH1-moduulissa, joskin niitä voisi yhä supistaa. Sisällöt on ilmaistu tiiviisti, mikä on pääasiallisesti hyvä asia. Tämä tosin johtaa siihen, että lyhyesti ilmaistu sisältökohta saattaa kätkeä alleen hyvin laajoja kokonaisuuksia (esim. talouspolitiikan haasteet ja keinot).

Oman talouden hoidon näkökulma on kurssissa tärkeä ja sitä olisi täsmennettävä ja avattava. Esimerkiksi oman talouden hoidon sijaan voisi puhua oman talouden suunnittelusta ja tarkentaa, mitä sillä tarkoitetaan (esim. säästäminen, sijoittaminen, kulutusvalinnat). Yritystoiminnan roolia pitää myös täsmentää sisällöissä. Sisältökohdan markkinat, suhdanteet ja talouselämä alle on syytä lisätä yhdeksi kohdaksi *”Työ, yrittäjyys ja yritykset”*.

YH3

Tavoitekohtia ei ole lukumääräisesti paljon, mutta ne ovat hyvin pitkiä ja monipolvisia. Monet tavoitteista linjaavat aivan selkeästi sisältöjä. Tavoitteita voisi selkeyttää esimerkiksi yhdistämällä kolme kohtaa

- tuntee Euroopan unionin toimintaa sekä osaa hankkia ja vertailla sitä koskevaa tietoa erilaisista lähteistä ja arvioida tiedon luotettavuutta
- ymmärtää vaikuttamismahdollisuutensa EU:ssa ja osaa toimia globaalikansalaisena kansainvälisesti sovittujen tavoitteiden mukaisesti
- osaa eritellä globalisaation ja Euroopan yhdentymisen tarjoamia etuja ja haittoja sekä mahdollisuuksia ja haasteita oman elämänsä ja Suomen taloudellisen ja poliittisen järjestelmän kannalta

kolmeksi lyhyemmäksi:

- tuntee Euroopan unionin toimintaa sekä osaa hankkia ja arvioida sitä koskevaa tietoa
- tuntee vaikutusmahdollisuutensa sekä EU:ssa että globaalikansalaisena
- osaa eritellä globalisaation ja Euroopan yhdentymisen tarjoamia etuja ja haittoja

YH4

Kurssin tavoitteet ovat tässä moduulissa tiiviit ja selkeät. Sisältöjä tarkasteltaessa HYOL ry toivoo, että huomiota kiinnitetään seuraaviin yksityiskohtiin:

- Kaikkien *immateriaalioikeuksien* yleinen käsittely on moduulissa liikaa vaadittu, niitä voitaisiin rajata opiskelijoille läheisempiin tekijänoikeuksiin
- *juridiikka*-sana voitaisiin asumisen yhteydessä muuttaa selkeyden vuoksi esim. oikeustoimiksi
- ympäristöoikeuden pudottaminen pois sisällöistä on huolestuttavaa, sillä aihe on nyky-yhteiskunnassa tärkeä ja paljon esillä
- Hallinto-oikeudessa hyvän hallintotavan sijaan tai lisäksi voisi mainita muutoksenhaun, jonka ymmärtäminen on kansalaisvalmiuksien kannalta tärkeää

6.21 Opinto-ohjaus

Opinto-ohjauksen moduulissa OP2 ja yhteiskuntaopin moduulissa YH2 on paljon samoja sisältöjä, jopa osin samoin mainittuna. Tällaisia päällekkäisyyksiä on havaittavissa yritystoiminnan ja oman talouden hallinnan kohdalla. Vaikka molemmilla aiheilla on varmasti paikkansa sekä opinto-ohjauksen että yhteiskuntaopin opetuksessa, olisi oppiaineryhmien välillä syytä käydä keskustelua painotuksista ja tavoitteista. Esimerkiksi yrittäjyys sopii hyvin luontevasti opinto-ohjaukseen, kun taas yritykset juridisina yksikköinä ja kansantalouden osina liittyvät yhteiskuntaoppiin.

Tiivistelmä

HYOL ry kiittää LOPS-luonnoksen arvopohjaa ja opiskelijälähtöisyyttä, joka tulee esiin muun muassa erityisopetuksen ja opinto-ohjauksen käsittelyssä.

Yksityiskohtaisemmat kommentit koskevat historian ja yhteiskuntaopin oppiaineita ja niistä tärkeimpiä ovat:

- Oppiaineiden laaja-alaisten tavoitteiden määrittelyissä ei aina huomioida kaikkia niitä mahdollisuuksia, joita yleiset laaja-alaiset tavoitteet tarjoavat
- Moduulien sisältöjä on tiivistetty onnistuneesti ilman, että ne ovat liiaksi karsiutuneet
- Moduulien tavoitteet ovat usein kohtuuttoman laajoja ja monipolvisia ja niitä pitäisi tiivistää
- Yhteiskuntaopin ja opinto-ohjauksen sisällöissä on päällekkäisyyttä, jonka poistamiseksi oppiaineiden tapoja käsitellä yrittäjyyttä ja omaa taloutta tulisi täsmentää

Historian ja yhteiskuntaopin opettajien liitto HYOL ry

Eero Kitunen
Puheenjohtaja

Ari Höyssä
Lukioryhmän puheenjohtaja